

могою якого відповідний вид міжнародного співробітництва має можливість бути реалізованим. Зазначений інститут виступає частиною провадження в екстрадиційному процесі, при виконанні окремих процесуальних дій, в процедурі передачі засуджених осіб, при перейнятті кримінального провадження, в процедурі розшуку, арешту та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, міжнародна правова допомога, визнання та виконання іноземних судових рішень, передача засуджених осіб, екстрадиція.

Аннотация

Подгординская А. В. Признание и исполнение иностранных судебных решений как способ международного сотрудничества в уголовном процессе. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению института признания и исполнения иностранных судебных решений, который может выступать способом международного сотрудничества в уголовном процессе, с помощью которого соответствующий вид международного сотрудничества может быть реализован. Указанный институт выступает частью производства в экстрадиционном процессе, при исполнении отдельных процессуальных действий, в процедуре передачи осужденных лиц, при передаче производства по уголовному делу, в процедуре розыска, ареста и конфискации доходов, полученных преступным путем.

Ключевые слова: международное сотрудничество, международная правовая помощь, признание и исполнение иностранных судебных решений, передача осужденных лиц, экстрадиция.

Annotation

Podgorinskaya A. V. Confession and execution of foreign court decisions as a method of international cooperation is in criminal procedure. — Article.

The article enlightened consideration of the institution of recognition and enforcement of foreign judgments, which may be a way for international cooperation in the criminal process by which the appropriate type of cooperation can be realized. The said institute performs part of the production in the extradition process, the performance of certain procedural actions in the procedure for transfer of sentenced persons, the transfer of criminal proceedings, in the process of search, seizure and confiscation of proceeds of crime.

Keywords: international cooperation, international legal assistance, recognition and enforcement of foreign judgments, transfer of sentenced persons, extradition.

УДК 341.217

Д. О. Денисова

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ

Кінцевий результат роботи Комісії міжнародного права ООН з кодифікації та прогресивного розвитку (далі — КМП ООН) над Проектом статей про відповідальність міжнародних організацій (далі — ПСПВМО) суперечить наявній практиці щодо притягнення ООН до міжнародно-правової відповідальності у сфері миротворчих операцій, а судова практика Європейського суду з прав людини (далі — ЄСзПЛ) пропонує інший критерій для притягнення до відповідальності ООН за протиправну поведінку агентів держав, які фактично

проводять миротворчу операцію, що не закріплено в тексті ПСПВМО. З огляду на вище зауважене неясним є те, яким чином має здійснюватися приписування ООН неправомірної поведінки осіб зі складу сил ООН з підтримки миру, а також притягнення до міжнародно-правової відповідальності ООН в результаті санкціонування реалізації миротворчої операції під національним чи регіональним командуванням. Зауважимо, що питання притягнення до міжнародно-правової відповідальності ООН в миротворчих операціях розглядалися в працях закордонних правників, таких як Ф. Сейрстед, П. Бодуа-Лівінець, К. Лек, К. Е. Свитсер, Л. Кондореллі, Г. Поретто та С. Віте. В той же час відповідні доктринальні розробки не акцентують значну увагу на критеріях притягнення до міжнародно-правової відповідальності ООН, а критерії для приписування протиправної поведінки членів військових компонентів НАТО останній не розглядають взагалі. У вітчизняній доктрині, на жаль, маємо констатувати відсутність праць, присвячених комплексному дослідженню проблем притягнення до міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій в миротворчих операціях. Тому метою статті є висвітлення критеріїв для притягнення до відповідальності за протиправні діяння членів національних військових контингентів ООН та НАТО.

Миротворчі операції під командуванням та управлінням ООН реалізуються Силами ООН з підтримки миру, що являють собою утворення, яке складається із військових контингентів та миротворчого персоналу відряджуваних держав-членів. Правовою основою для встановлення факту виконання функцій ООН таким утворенням є рішення РБ ООН, яким остання затверджує доповідь Генерального секретаря ООН, що містить викладений аналіз ситуації, яка загрожує міжнародному миру та безпеці, та мандат миротворчої місії. Дане утворення набуває статусу допоміжного органу ООН і на основі укладання угоди про статус сил між ООН та державами національності збройних сил та миротворчого персоналу [1] інтегрується в організаційну структуру ООН. Вищевказане юридично закріплює факт набуття РБ ООН організаційного контролю над діями багатонаціональних збройних сил та цивільного персоналу. Тому вважаємо, що протиправні діяння солдатів багатонаціонального військового контингенту та миротворчого персоналу, вчинені останніми в процесі виконання службових обов'язків, пов'язаних із реалізацією миротворчої місії, породжують індивідуальну міжнародно-правову відповідальність ООН. Для правомірності вищенаведеного судження важливим є те, що нормативна база ООН у сфері операцій з підтримки міжнародного миру та безпеки виходить із того, що саме ООН виступає суб'єктом міжнародно-правової відповідальності перед третіми особами в результаті спричинення їм каліцтва чи смерті, або втрати чи порчі їхнього майна в процесі діяльності компонентів сил ООН з підтримки миру, якщо така діяльність відповідає службовим обов'язкам учасників миротворчої місії ООН. Відповідне положення зафіксовано в ст. 9 Типового меморандуму про взаєморозуміння між ООН та державою-членом, що надає ресурси для проведення операції ООН з підтримки миру в новій редакції від 2006 року [2]. В той же час КМП ООН не підтримує вищеви-

кладену наукову сентенцію і відстоює позицію щодо доцільності обумовлення відповідальності ООН ступенем її оперативного управління над діями персоналу коаліційних військових сил. КМП ООН наполягає на необхідності врахування при приписуванні протиправної поведінки військових службовців, які входять до складу миротворчих сил ООН, фактора здійснення контролю з боку відряджувачих держав, який виводиться нею із факту збереження за відряджувачими військові сили державами юрисдикційних повноважень над своїм військовим контингентом [3]. Таким чином, можна сказати, що КМП ООН не відкидає правомірність настання індивідуальної міжнародно-правової відповідальності відряджувачих держав, якщо буде виявлено, що в момент вчинення міжнародно-протиправного діяння військовий контингент, до складу якого входив солдат-правопорушник, знаходився під їхнім оперативним управлінням. Розмірковуючи над позицією КМП ООН, відзначимо, що згідно зі ст. 7 *quinquies* Типового меморандуму про взаєморозуміння між ООН та державою-членом, яка надала військовий контингент для операції ООН з підтримання миру, відряджуючі солдатів для формування коаліційних збройних сил військового компоненту миротворчої операції ООН держави дійсно зберігають над своїми громадянами юрисдикцію у кримінальних питаннях та дисциплінарні владні повноваження. По суті проблема визначення суб'єкта приписування протиправної поведінки у зв'язку із фактом наявності у відряджувачих держав юрисдикційних повноважень постає лише відносно осіб, які складають коаліційні збройні сили миротворчої операції ООН. Адже у випадку приписування протиправної поведінки осіб цивільного компоненту сил ООН з підтримки миру юрисдикція відряджувачих держав над ними зводиться до наявності в них повноважень здійснити кримінальне переслідування, а дисциплінарна юрисдикція і адміністративний контроль над такими особами належать ООН. У зв'язку із цим К. Е. Свитсер наполягає на тому, що відповідальність за неправомірні дії персоналу сил ООН з підтримки миру настає для ООН індивідуально, що пояснюється доктриною *respondeat superior*, згідно із якою наймодавець несе матеріальну відповідальність за дії своїх працівників, вчинені в процесі їхньої трудової діяльності [4]. Повертаючись до проблеми приписування протиправної поведінки осіб військового компоненту миротворчих сил ООН, відзначимо, що факту наявності у відряджувачої держави юрисдикції в кримінальних та дисциплінарних питаннях в доктрині міжнародного права надається різна юридична оцінка. Так, правники французької доктрини міжнародного права, а саме: Л. Кондореллі, П. Бодау-Лівінец, [5], а також американський дослідник К. Лек [6] вважають, що через наявність вищевказаних юрисдикційних повноважень у відряджувачих держав у миротворчих операціях під егідою ООН відповідальність відряджувачих держав-членів має носити субсидіарний характер відносно міжнародно-правової відповідальності ООН. Принагідно зауважимо, що Л. Кондореллі був серед перших, хто запропонував теоретичне обґрунтування концепції солідарної відповідальності в миротворчих операціях під командуванням ООН, яке було сформульоване таким чином: відряджуючі військовий контингент держави здійснюють «організа-

ційне командування» (в силу того факту, що за ними зберігається контроль в організаційних та адміністративних питаннях над солдатами), а ООН здійснює «оперативне командування» військовим компонентом сил ООН з підтримки миру на тій підставі, що відряджуючі держави передали їй своїх солдат для реалізації миротворчої операції [7]. Згодом, після прийняття ПСПВМО КМП ООН в першому читанні, дану позицію підтримало ряд експертів з проблем відповідальності в багатонаціональних військових операціях на спеціальному семінарі в Амстердамі [8]. Дані експерти додали до вже відомих аргументів ще й «...виключну компетенцію відряджуючих держав у сфері обрання та підготовки військовослужбовців та в області стандартів для умов використання їхніх підданих, що перебувають на її національній військовій службі» [9].

Опоненти вищевказаної позиції відстоюють правомірність настання індивідуальної міжнародно-правової відповідальності ООН в миротворчих операціях під командуванням останньої. Основним аргументом прибічників даної концепції виступає судження щодо того, що національний контингент передається відряджуючими державами у розпорядження ООН, а наявність вищевказаних юрисдикційних повноважень у даних держав не може вважатися вирішальною в питанні приписування поведінки ООН. Отже, Ф. Сейрстед [10] та швейцарські дослідники Г. Поретто та С. Віте [11] відстоювали вищевказану позицію. А окремою когортою експертів з проблем відповідальності в багатонаціональних військових операціях на спеціальному семінарі в Амстердамі аргументацію концепції було розширено судженням щодо того, що в рамках операцій сил ООН з підтримки миру існує єдиний ланцюг командування, який вказує на факт здійснення останньою єдиноосібного контролю над діями військовослужбовців миротворчих сил ООН [12].

Як вже відмічалось вище, автор даної статті підтримує концепцію індивідуальної міжнародно-правової відповідальності ООН в миротворчих операціях під її командуванням. При цьому, на нашу думку, доцільно послатися на ст. VI Типової угоди між ООН та державою-членом, що надає персонал та обладнання для операції ООН з підтримки миру, зі змісту якої можна заключити, що відряджуючі держави, уклавши міжнародний договір із ООН про передачу компонентів до складу сил ООН з підтримки миру, позбавляються права здійснювати легітимно будь-який вид контролю та управління над своїми підданими. Вважаємо, що факт наявності дисциплінарних та кримінальних юрисдикційних повноважень у відряджуючих військовий контингент держав відіграє другорядну роль у механізмі імплементації відповідальності військового компоненту сил ООН з підтримки миру, яка полягає у реалізації обов'язку застосування до солдат, що вчинили протиправне діяння, несприятливих наслідків згідно із законодавством держави громадянства відповідних осіб. Таким чином відбувається персоналізація відповідальності за правопорушення та злочини в миротворчих операціях під егідою ООН.

Настання міжнародно-правової відповідальності ООН в результаті санкціонування нею проведення миротворчої операції, яка реалізується під національним чи регіональним командуванням, відбувається на підставі виведення

каузальної участі ООН у вчиненні міжнародно-протиправного діяння членами миротворчих сил. Для цього судова практика ЄСЗПЛ відстоює правомірність застосування критерію «вищої влади та контролю». При цьому висновок з приводу здійснення РБ ООН «вищої влади та контролю» впливає із проведення аналізу нормативно-правової бази, що регламентує миротворчу операцію, на предмет визначення в тексті санкціонуючого рішенням РБ ООН переліку конкретних завдань, щодо виконання яких ООН делегує повноваження коаліційним миротворчим силам з метою відновлення безпеки. Так, ЄСЗПЛ у своєму рішенні по справі «*Бехрами і Бехрами проти Франції та Сараматі проти Франції, Германії й Норвегії*», керуючись положеннями Резолюції РБ ООН № 1244, вивів факт збереження за РБ ООН «вищої влади та контролю» над «об'єднаним командуванням та контролем» за чотирма багатонаціональними військовими угрупованнями, що у своїй сукупності склали збройні сили СДК [13]. ЄСЗПЛ використав з цієї метою § 5 Резолюції 1244, в якому відзначалося, що РБ ООН на підставі глави VII Статуту ООН делегувала СДК повноваження щодо встановлення міжнародної присутності з метою відновлення міжнародної безпеки. Зокрема, важливим аргументом в контексті встановлення факту збереження за РБ ООН «вищої влади та контролю» став § 9 Резолюції РБ ООН № 1244, в якому остання визначила конкретний перелік обов'язків сил міжнародної присутності по безпеці в Косово. РБ ООН, закріпивши у п. 4 додатку 2 вищевказаної Резолюції те, що «міжнародна присутність з метою відновлення міжнародної безпеки відбуватиметься за значною часткою участі в ній НАТО» [14], таким чином надала легітимності факту делегування здійснення (через головнокомандуючого СДК) об'єднаного командування та контролю над коаліційними збройними силами СДК НАТО. Вищесказане дає підстави говорити про те, що керівні інструкції на вчинення відповідних дій надходили від Комітету військового планування чи Військового комітету НАТО. Аналіз Військово-технічної угоди між НАТО та Федеративною Республікою Югославією і Сербією від 9 червня 1999 року (п. 5 додатку «В») підтвердив, що поведінка норвезького контингенту відповідає їхнім службовим обов'язкам, і тому щодо правомірності її приписування СДК не залишається сумнівів. Таким чином, маємо таку схему підпорядкування: РБ ООН → Військовий комітет НАТО → Головнокомандуючий СДК. Але, незважаючи на цей фактор, ЄСЗПЛ спростував правомірність притягнення НАТО до міжнародно-правової відповідальності в результаті протиправної поведінки військового персоналу СДК, основуючи свою позицію на тому, що військовий контингент СДК проводив миротворчу операцію в Косово на підставі саме делегованого НАТО з боку РБ ООН об'єднаного командування та контролю, а не на основі здійснення прямого командування з боку НАТО [15]. По вищевказаній справі ЄСЗПЛ постановив, що протиправна поведінка військовослужбовців коаліційних сил СДК, а саме затримання пана Сараматі, має породжувати міжнародно-правову відповідальність безпосередньо ООН — міжнародної організації, що володіє універсальною юрисдикцією щодо реалізації імперативної цілі з забезпечення колективної безпеки [16]. На нашу думку, затримання пана Сараматі відповідно до наказу

головнокомандуючого СДК, який володів громадянством Норвегії, має породити субсидіарну міжнародно-правову відповідальність НАТО відносно настання міжнародно-правової відповідальності ООН в результаті її каузальної участі у протиправній поведінці компонентів СДК. Обґрунтовуючи необхідність настання міжнародно-правової відповідальності НАТО у вищенаведеній ситуації, відзначимо, що основною перепоною абсолютної правомірності такої позиції виступає існуюча нормативно закріплена процедура приписування протиправної поведінки осіб зі складу компонентів утворення, що здійснює миротворчу операцію під егідою НАТО. Дана процедура передбачає уникнення міжнародно-правової відповідальності НАТО. Так, у випадку, якщо миротворча акція під егідою НАТО проводилася на території третьої держави, яка не має членства в НАТО, п. 5 ст. VII Угоди про статус військових сил НАТО закріплює розподіл витрат між приймаючою державою та державою, що відрядила військово-службовця, який спричинив шкоду на території приймаючої держави, а якщо мова йтиме про держав-членів як таких, що виступають в якості приймаючої держави для коаліційних збройних сил НАТО, то в такому разі п. 1 ст. VIII Угоди про статус військових сил НАТО взагалі зобов'язуватиме останніх відмовитися від своїх претензій проти інших держав-членів, чиї військовослужбовці спричинили шкоду майну, яке знаходилося на їхній території. Вважаємо, що відсутність презумпції відповідальності НАТО являє собою цілеспрямовану позицію керівництва НАТО, що дозволяє останній уникнути політичної міжнародно-правової відповідальності та зберегти авторитет регіональної міжурядової організації, яка діє у відповідності із нормами міжнародного гуманітарного права та згідно із міжнародними стандартами у сфері прав людини. Розмірковуючи над теоретичним обґрунтуванням правомірності притягнення НАТО до міжнародно-правової відповідальності за протиправну поведінку осіб зі складу миротворчих сил, які діють під її командуванням, вважаємо, що така правомірність повинна обґрунтовуватися застосуванням сформульованого КМП ООН в ст. 7 ПСПВМО «критерію ефективного контролю» (а саме його елемента — «оперативного управління»).

Виявлення в результаті аналізу нормативно-правової бази, що регламентує миротворчу операцію, тієї обставини, що РБ ООН санкціонувала «використання державами-членами сили для широкого спектра цілей», позбавить покладання міжнародно-правової відповідальності на ООН правомірності. І, незважаючи на той факт, що РБ ООН санкціонує проведення такої миротворчої місії і навіть володіє «контрольним інструментом» у механізмі реалізації даної миротворчої операції, вважається, що такий контроль з боку РБ ООН не повинен породжувати настання міжнародно-правової відповідальності ООН [17]. Це можна пояснити тим, що вищевказаний контроль не передбачає здійснення будь-яких владних повноважень щодо приведення до виконання даної миротворчої операції, а виявляється лише в обов'язку заслуховувати періодичні звіти від урядів держав, які оперативно управляють проведенням такої миротворчої операції. Тому вся повнота міжнародно-правової відповідальності має покладатися на ту державу чи ті держави, об'єднані регіональною угодою, що

здійснюють оперативне управління над відповідними компонентами миротворчої операції. Вищезазначені судження підтверджуються у рішенні ЄСзПЛ у справі *«Аль-Джедда проти Сполученого Королівства»* [18].

Спільні миротворчі місії, що передбачають під час їхньої реалізації тісну взаємодію допоміжних органів ООН із військовими угрупованнями її держав-членів, які діють в рамках самостійного структурного командування, створює значні складності відносно притягнення до відповідальності ООН. В цьому зв'язку показовим, на нашу думку, є обставина, що існувала в механізмі управління миротворчою операцією в Сомалі. Так, військовий контроль над солдатами *«Рейнджерс»* здійснювався командувачем сил США, який паралельно виконував обов'язки заступника командувача ЮНІСОМ II. Враховуючи той факт, що в період з 1992 року по 1994 рік військові операції в Сомалі розгорталися майже одночасно та в межах одного району, претензії фізичних осіб щодо спричинення фізичної шкоди та нанесення матеріальних збитків військовослужбовцями гостро поставили питання відносно необхідності вироблення принципу визначення суб'єкта міжнародно-правової відповідальності. Практика комісії з врегулювання претензій третіх осіб щодо протиправних діянь персоналу військових контингентів у Сомалі сформулювала підхід, відповідно до якого вирішальним критерієм став факт наявності оперативного командування з боку суб'єкта владних інструкцій. Виходячи із нього дана комісія дійшла висновку, що відносно всіх отриманих претензій, пов'язаних із спричиненням фізичної шкоди чи завданням матеріальних збитків, протиправна поведінка членів військових контингентів мала місце внаслідок оперативного управління США. Однак, беручи до уваги ланцюг підпорядкованості, який фактично існував між командувачем ЮНОСОМ II та командувачем військ швидкого реагування США, можна говорити про те, що відповідальність за неправомірні діяння, вчинені особами зі складу військового контингенту чи миротворчого персоналу, юрисдикцію над яким здійснювали США в процесі виконання їхніх службових обов'язків, мала покладатися на ООН. Відповідне можна було б пояснити фактом каузальної участі з боку ООН в протиправній поведінці компонентів, які входили до складу миротворчих сил партнера ООН в реалізації спільної миротворчої місії, у формі оперативного управління. Зокрема, вважаємо, що притягнення до міжнародно-правової відповідальності ООН у спільних миротворчих операціях має будуватися на принципі організаційного контролю, під яким перебуває утворення, що діє в миротворчій акції під егідою ООН. І тому протиправна поведінка військового складу допоміжного органу ООН має приписуватися індивідуально ООН. На нашу думку, той факт, що в момент вчинення міжнародно-протиправного діяння особами зі складу національного військового контингенту останні діяли, перебуваючи під організаційним контролем РБ ООН, всупереч керівним вказівкам командувача сил утворення під егідою ООН, має спричинити застосування з боку РБ до такої держави, яка віддавала розпорядження, що не відповідали наказам командувача сил ООН з підтримки миру, санкцій. Адже, як впливає із рішення апеляційного суду Голландії по справі *«Н. Н. проти Міністра оборони та Міністра*

закордонних справ Нідерландів», вказівки національної влади щодо ігнорування чи невиконання наказів Верховного командувача сил ООН становить з боку відряджуючої держави порушення фактичної основи, на якій базується приписування поведінки ООН [19]. Вважаємо, що вид даних санкцій вирішуватиметься на засіданні РБ ООН шляхом голосування. Відповідний підхід, на нашу думку, спонукатиме держави, які передають свої національні збройні сили до складу сил ООН з підтримки миру, сумлінно виконувати положення двосторонніх міжнародних угод про передачу повноважень над національним військовим контингентом від відряджуючої держави РБ ООН.

На основі проведеного аналізу можна зробити такі висновки. Існуюча практика притягнення ООН до міжнародно-правової відповідальності за протиправну поведінку агентів держав як тих, що передаються даній міжнародній організації відряджуваними державами згідно із спеціальними міжнародними угодами, так і тих, які формально є відособленими від організаційної структури ООН, у сфері діяльності з підтримки міжнародного миру та безпеки свідчить про низку очевидних проблем, які створюють прецеденти для уникнення з боку ООН відповідальності. Це пояснюється відсутністю погодженого підходу до застосування критеріїв для притягнення до відповідальності в миротворчих операціях відповідно до кожного з їхніх типів. Вважаємо, що для приписування ООН протиправної поведінки компонентів сил ООН з підтримки миру в миротворчих операціях під її командуванням має застосовуватися критерій «організаційного контролю» (як другий елемент критерію «ефективного контролю»)¹. З метою притягнення ООН до відповідальності в миротворчих операціях під національним та регіональним командуванням правомірним є застосування критерію «вищої влади та контролю». У спільних миротворчих акціях пропонуємо застосування для притягнення ООН до відповідальності критерію «організаційного контролю», а також критерію «оперативного управління» в розумінні кваліфікації ст. 15 ПСПВМО (в результаті встановлення її каузальної участі у формі фактичного управління оперативного характеру протиправною поведінкою учасників військових компонентів чи миротворчого персоналу, які входять до складу миротворчих сил партнера ООН в реалізації спільної миротворчої місії). Відповідальність міжнародних регіональних організацій на кшталт НАТО існує на даний момент лише в теоретичній площині. Обґрунтовуючи необхідність настання індивідуальної чи субсидіарної відповідальності НАТО (відносно відповідальності ООН) в миротворчих операціях під регіональним командуванням, відзначимо, що критерій «оперативного управління» (як перший елемент критерію «ефективного контролю») доцільно було б застосовувати для цілей приписування поведінки агентів відряджуваних держав НАТО.

¹ Принагідно зауважимо, що автором даної статті було внесено пропозицію щодо корегування ст. 7 ПСПВМО і закріплення в змісті коментарю до неї критерію «організаційного контролю». Див.: Денисова Д. О. Правова сутність критерію «ефективного контролю» в контексті інкримінації міжнародно-правової відповідальності міжнародним міждержавним організаціям / Д. О. Денисова // Теоретичні та практичні аспекти наукових досліджень : зб. мат. міжнар. наук.-практ. конф. 25 квітня 2012 р. — С. 89–92.

Література

1. Model Agreement Between the United Nations and Member States Contributing Personnel and Equipment to United Nations Peace-Keeping Operations, UN Doc. A/46/185, May 23
2. Revised draft model memorandum of understanding between the United Nations and [participating State] contributing resources to [the United Nations Peacekeeping Operation]. UN Doc. A/61/494, October 3
3. Report of the International. Law Commission. Sixty-first session. (4 May-5 June and 6 July-7 August 2009). UN Doc. A/64/10. P. 67
4. Catherine E. Sweetser. Providing effective remedies to victims of abuse by peacekeeping personnel // New York university Law Review. — 2008, Vol. 83. — № 5, November. P. 1671
5. Pierre Bodeau-Livinec, Gionata P. Buzzini, and Santiago Villalpando. ECHR judgment on applicability of European Convention on Human Rights to acts undertaken pursuant to UN Chapter VII operation in Kosovo // American Journal of International Law. — 2008, Vol. 102. — № 2, April. P. 329
6. Christopher Leck. International Responsibility In United Nations Peacekeeping Operations: Command And Control Arrangements And The Attribution Of Conduct. // Melbourne Journal of International Law. — 2009, Vol.10. P. 353
7. L. Condorelli. Le statut des Forces de L'ONU et le droit international humanitaire // Rivista di diritto internazionale, 1995, Vol. 78. Pp. 881–888
8. Shares Expert Seminar Report «Responsibility in multinational military operations: a review of recent practice» (Amsterdam 16 December 2010) // Amsterdam Center for International Law, University of Amsterdam. Report drafted by: Вірїніце Boutin. [Electronic source]. Access mode: www.sharesproject.nl. P. 8
9. Ibid.
10. F. Seyersted. United Nations Forces, Some Legal Problems // British Yearbook of International Law. — 1961, Vol. 37. P. 409.
11. Gabriele Porretto and Sylvain Vite. The application of international humanitarian law and human rights law to international organizations // University Centre for international humanitarian law. Research Paper Series. — 2006, № . P. 10
12. Shares Expert Seminar Report «Responsibility in multinational military operations: a review of recent practice» (Amsterdam 16 December 2010) // Amsterdam Center for International Law, University of Amsterdam. Report drafted by: Вірїніце Boutin. [Electronic source]. Access mode: www.sharesproject.nl. P. 7–8
13. Saramati v. France, Germany And Norway: Judgment of 2 May 2007. Case № 71412/01. Courts Opinion, para.3. [Electronic source]. Access mode: <<http://hei.unige.ch/clapham/hrdoc/docs/ECHRBehrami.doc>>
14. Ibid.
15. Ibid. Annex E, point 54
16. Ibid. Annex E, point 67
17. Responsibility of international organizations: Comments and observations received from Governments. UN Doc. A/CN.4/556. P. 46
18. Al-Jedda v the United Kingdom: Judgment of 7 July 2011. Case № 27021/08 // Human Rights Law Centre Caselaw Database. Paragraphs 56, 84. [Electronic source]. Access mode : <http://cimskp.echr.coe.int>.
19. H. N. v. Netherlands: Judgment of 10 September 2008. Case № 265615/HA ZA 06–1671 // Oxford Reports on International Law in Domestic Courts 1092 (NL 2008). — Para. 4.11

Анотація

Денисова Д. О. Міжнародно-правова відповідальність міжнародних міжурядових організацій в миротворчих операціях. — Стаття.

Стаття присвячена висвітленню критеріїв для притягнення до міжнародно-правової відповідальності, які мають застосовуватися відносно ООН та НАТО в миротворчих операціях, що реалізуються ними.

Ключові слова: ООН, НАТО, критерій «оперативного управління», критерій «організаційного контролю», критерій «вищої влади та контролю».

Анотація

Денисова Д. А. Международно-правовая ответственность международных межправительственных организаций в миротворческих операциях. — Статья.

Статья посвящена освещению критериев для привлечения к ответственности, которые должны применяться относительно ООН и НАТО в осуществляемых ими миротворческих операциях.

Ключевые слова: ООН, НАТО, критерий «оперативного управления», критерий «организационного контроля», критерий «высшей власти и контроля».

Summary

Denisova D. A. International responsibility of international intergovernmental organizations in peacekeeping operations. — Article.

This article highlights standards for invoking international responsibility, that are supposed to be applied to the UN and NATO in peacekeeping operations conducted by them.

Keywords: United Nations, NATO, the standard of «operational control», the standard of «organizational control», the standard of «ultimate authority and control».

УДК 340.12

Н. В. Пога

ПРАВО НА СТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЗАСАДА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми дослідження. Формування громадянського суспільства в Україні є одним із стратегічних пріоритетів демократичних перетворень нашої держави. Громадянським може вважатись лише таке суспільство, яке за рівнем розвитку спроможне гарантувати своїм членам рівноправність, забезпечити захист їхніх прав і свобод та уможливиле створення й функціонування недержавних об'єднань громадян і неурядових організацій.

Необхідність розробки концепції правової держави, її практичної реалізації, ставить перед вітчизняною правовою теорією та практикою ряд комплексних проблем, однією з яких є поєднання особливостей та національної специфіки розгортання громадянського суспільства в Україні із загальносвітовими закономірностями.

Стосовно концептуального оформлення та вивчення громадянського суспільства вагомими є доробки таких науковців, як В. Андрущенко, В. Барков, В. Бебик, В. Бех, І. Воронов, В. Горбатенко, В. Демидов, Т. Довгунь, Г. Зеленько, М. Калініченко, Б. Кістяковський, А. Колодій, І. Кресіна, А. Кудряченко, І. Курас, М. Лациба, М. Михальченко, І. Пасько, Я. Пасько, В. Проценко, Ф. Рудич, М. Рябчук, Ю. Тодика, Ю. Узун, Ю. Шемшученко та ін.

В сучасному науковому дискурсі щодо громадянського суспільства приділяється значна увага висвітленню різноманітних аспектів взаємодії інститутів громадянського суспільства із органами державної влади, що має важливе